

NIE WCHODZI SIĘ DWA RAZY DO TEJ SAMEJ RZEKI. OBRAZ KATASTROFY EKOLOGICZNEJ NA ODRZE A WIARYGODNOŚĆ POLSKICH WŁADZ W PRZEKAZIE WYBRANYCH MEDIÓW NIEMIECKICH

Agnieszka Szymańska

 orcid.org/0000-0002-4186-0862

Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jagielloński

ABSTRAKT

W sierpniu 2022 r. polskie media poinformowały o masowym pomorze ryb i innych zwierząt w Odrze, do którego doszło w wyniku skażenia wód rzeki na odcinku kilkuset kilometrów. Sytuacja ta ujawniła brak skutecznego systemu kontroli wód w Polsce oraz procedur działania w wypadku zagrożenia skażeniem. Sposób działania polskich władz i ich komunikacja kryzysowa, w tym kontakty z partnerami zagranicznymi w regionie Odry, były szeroko komentowane w zagranicznych mediach. Z punktu widzenia pogarszających się w ostatnich latach relacji polsko-niemieckich podobny kryzys i sposób komunikowania o nim są szczególnie interesujące w świetle przekazu mediów zachodniego sąsiada Polski. Artykuł prezentuje wyniki analizy zawartości publikacji, które ukazały się w Niemczech w sierpniu 2022 r. Analiza ilościowa objęła serwis wybranych niemieckich mediów opiniotwórczych. Analiza jakościowa objęła zaś drukowane wydania wybranych tygodników opiniotwórczych (*F.A.S.*, *WamS*, *BamS*, *Der Spiegel*, *Stern*, *Focus*, *Die Zeit*) oraz wydania weekendowe dwóch tytułów ukazujących się w landach przygranicznych (*Neues Deutschland/Die Woche*, *Sächsische Zeitung*). Celem badań było ustalenie, w jaki sposób w niemieckich mediach prezentowano działania polskiego rządu w kryzysowej sytuacji katastrofy ekologicznej.

Słowa kluczowe: dyplomacja publiczna i branding kraju, komunikowanie o zagrożeniach, kryzys ekologiczny w mediach, wizerunek polskich władz, przekaz mediów niemieckich

ABSTRACT

A Man Cannot Step into the Same River Twice. The Image of the Ecological Disaster on the Odra River and the Reliability of the Polish Authorities in the Selected German Media

In August 2022 the Polish media reported on a mass mortality of fish and other animals in the Oder, which occurred as a result of contamination of the river's waters over a section of several hundred kilometres. The situation revealed that Poland lacked an effective water control system and procedures in the case of contamination. Polish authorities' response and crisis communication, including with foreign partners in the Oder region, were widely commented on in foreign media. From the perspective of Polish-German relations – which have been strained in recent years – how such a crisis is communicated by the media in Poland's western neighbour seems to be of particular interest. The article presents the results of the content analysis of selected German media in August 2022. The quantitative analysis covered the service of selected German opinion-forming media. The qualitative analysis covered printed editions of selected opinion-forming weeklies (*F.A.S.*, *WamS*, *BamS*, *Der Spiegel*, *Stern*, *Focus*, *Die Zeit*) and weekend editions of two titles published in the border federal states (ger. *Bundesländer*) (*Neues Deutschland/Die Woche*, *Sächsische Zeitung*). The research aimed to evaluate how the actions of the Polish government were presented in the German media during the crisis caused by the ecological disaster.

Keywords: public diplomacy and nation branding, communication about threats, ecological crisis in the media, image of Polish authorities, media coverage in Germany

Wstęp

W sierpniu 2022 r.¹ polskie media poinformowały o masowym pomorze ryb i innych zwierząt w Odrze, do którego doszło w wyniku skażenia rzeki na odcinku kilkuset kilometrów, przebiegającym przez pięć polskich województw. Zaistniała sytuacja ujawniła brak skutecznego systemu kontroli wód w Polsce oraz procedur, które przeciwdziałałyby rozprzestrzenianiu się skażeń w podobnie ogromnej skali. Ten fakt, a także komunikacja kryzysowa strony polskiej, w tym kontakty z partnerami zagranicznymi w regionie Odry – a w zasadzie ich brak – wpłynęły na sposób prezentacji sytuacji na Odrze w zagranicznych mediach. Z punktu widzenia dużego zainteresowania tematyką ochrony środowiska w Niemczech, również w dyskursie medialnym², a także pogarszających się w ostatnich latach relacji polsko-niemieckich, też w zakresie współpracy przygranicznej (Widzyk 2022), podobny kryzys i sposób

- 1 Pierwsza publikacja *Gazety Wyborczej* pochodzi z 8 sierpnia 2022 r. Z publikacji medialnych wynika jednak, że pierwsze przypadki śnięcia ryb pojawiły się w wodach Odry już 27 lipca 2022 r. Z tej przyczyny przyjęte w badaniu ramy czasowe analizy obejmują cały sierpień 2022 r. Ramy czasowe analizy ilościowej zostały rozszerzone o kolejne dwa tygodnie w celu zbadania dynamiki zainteresowania tematem w niemieckich mediach.
- 2 Szeroko rozumianej tematyce ochrony środowiska były poświęcone zarówno okładki, jak i tzw. cover story dwóch spośród objętych badaniem magazynów informacyjnych, tj. tygodnika *Der Spiegel* (nr 33, 13.08.2022) oraz *Focus* (nr 35, 27.08.2022).

jego komunikowania są szczególnie interesujące właśnie w przekazie medialnym zachodniego sąsiada Polski.

Skutki zatrucia wód Odry, będącej rzeką graniczną, były znaczące także w Niemczech. Co więcej, ta katastrofa ekologiczna, do której doszło latem 2022 r., nałożyła się na już wcześniej istniejący spór, stopniowo narastający pomiędzy centralnymi władzami polskimi a niemieckimi władzami federalnymi oraz władzami landów przygranicznych. Dotyczył on m.in. zakresu i charakteru prac regulacyjnych prowadzonych przez Polskę na Odrze (Margraf 2022; Krumemacker 2022). Podpisana w 2015 r. przez rządy Ewy Kopacz i Angeli Merkel umowa regulująca kwestię tych prac i sposobu ich nadzoru, a także rolę instytucji naukowych, które miały monitorować skutki przebudowy i na bieżąco dostarczać wyniki stosownych badań, zakładała intensywną współpracę obu stron i była postrzegana jako sukces obu gabinetów (Bilaterale Vertrag zum Oder-Ausbau 2015). Umowa ta była jednak sygnowana w innej rzeczywistości politycznej i społecznej. W nowej konfiguracji politycznej Polski i Niemiec, a także z uwagi na rosnące z roku na rok znaczenie działań proekologicznych wobec coraz wyraźniej widocznych zmian klimatycznych realizacja tej umowy nie przebiegała jednak tak, jak pierwotnie zakładano. W tej sytuacji katastrofa ekologiczna wód Odry i niewłaściwy sposób prowadzenia komunikacji kryzysowej przez polską stronę mogły z łatwością doprowadzić do pogłębienia i dalszej eskalacji konfliktu pomiędzy Polską a Niemcami dotyczącego sposobu zagospodarowania Odry i negatywnie wpłynąć na i tak już w ostatnich latach napięte stosunki obu krajów.

W niniejszym artykule zaprezentowano wyniki analizy publikacji prasowych, które ukazały się w Niemczech w sierpniu 2022 r. Celem badań było ustalenie, w jaki sposób w sytuacji odrzańskiej katastrofy ekologicznej w przekazie badanych mediów prezentowano polską administrację rządową. Przyjęto założenie, że media są jednym z najważniejszych adresatów działań komunikacyjnych w czasie kryzysu, a ich przekaz jest bardzo istotnym wskaźnikiem skuteczności działań podejmowanych przez sztab kryzysowy. Wybór prasy jako badanych mediów został podyktowany jej pozycją w niemieckim krajobrazie medialnym (por. Matykiewicz-Włodarska 2016, s. 243–248). Badania zrealizowano w ramach projektu Katedra Jeana Monneta / Jean Monnet Chair WOLNOŚĆ, ZAUFANIE I PRZEJRZYSTOŚĆ MEDIÓW W UNII EUROPEJSKIEJ / MEDIA FREEDOM, TRUST AND TRANSPARENCY IN THE EUROPEAN UNION (FreeMed) prowadzonego w Zakładzie Komunikowania Politycznego i Mediów Instytutu Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej UJ.

FreeMed jest projektem naukowo-dydaktycznym, wskazującym na znaczenie nauczania, prowadzenia debaty i działalności badawczej jako podstaw generowania wiedzy i prowadzenia analiz tendencji w obszarze wolności mediów, zaufania do mediów informacyjnych oraz przejrzystości mediów w zmieniającym się środowisku politycznym i cyfrowym Unii Europejskiej. Kolejnym obszarem dociekań FreeMed są skutki tych tendencji dla rozumienia istniejących zagrożeń mogących ograniczyć demokratyczne funkcje mediów i korzystanie z przekazu informacyjnego w UE. Badania naukowe prowadzone w ramach FreeMed obejmują także szeroko rozumiane zjawisko dyplomacji mediów oraz dyplomacji publicznej i branding

kraju, których to kwestii dotyczy niniejsza publikacja. Analiza mediów niemieckich była możliwa dzięki kwerendzie przeprowadzonej w archiwum prasy należącym do Instytutu Badań nad Prasą (niem. Institut für Zeitungsforschung) w Dortmundzie.

Wiarygodność jako podstawa komunikacji kryzysowej i zasady jej prowadzenia – kilka uwag

W literaturze przedmiotu poświęconej public relations można odnaleźć zestaw wskazań dotyczących właściwej strategii postępowania i komunikowania w sytuacji kryzysu. Zdaniem badaczy i praktyków tej dyscypliny natychmiastowa reakcja i odpowiednio poprowadzona komunikacja kryzysowa są konieczne, a cenę ewentualnych zaniechań w tym zakresie stanowią utrata wiarygodności oraz trudne do odrobienia straty wizerunkowe. Jak stwierdza Philip Henslowe: „brak zarządzania kryzysowego lub planowania może mieć dewastujący wpływ na wizerunek organizacji, jej wiarygodność, reputację i morale pracowników. Obojętnie, czy jest to rząd, międzynarodowa korporacja, czy niewielka firma” (Henslowe 2005, s. 195). Z tego wynika zalecenie, zgodnie z którym „w kryzysie to właśnie zaufanie i wiarygodność są wartościami, które trzeba chronić” (Podraza 2008, s. 9). Można je natomiast chronić tylko wówczas, kiedy mówi się prawdę – istotą komunikacji kryzysowej nie jest bowiem unikanie odpowiedzialności, lecz minimalizowanie szkód (Flis 2007, s. 159).

Ukrywanie prawdy, zaprzeczanie faktom czy kłamstwo to ekstremalnie ryzykowne i bardzo krótkowzroczne posunięcia: czas kryzysu to przecież okres wzmożonego zainteresowania podmiotem, którego ten kryzys dotyczy, zarówno ze strony najrozmaitszych instytucji sprawujących nad nim nadzór, jak i mediów oraz opinii publicznej (por. Rydzak 2006, s. 278). Ryzyko, że prawda i tak zostanie ujawniona, jest więc bardzo duże, a zdemaskowany kłamca natychmiast traci wiarygodność. Wówczas nie może już liczyć na zaufanie odbiorców, którzy nie będą mu wierzyć nawet wtedy, kiedy wreszcie zdecyduje się mówić prawdę.

Podjęcie zabiegów zmierzających do uwiarygodnienia szczerych intencji komunikującego i zbudowanie korzystnej dla niego bazy komunikacji kryzysowej jest z opisanych wyżej względów kwestią kluczową. W tym celu zaleca się wdrożenie zasady „pięciu P”, która składa się z następujących działań: 1. przeproszenia za zaistniałą sytuację, 2. przyznania się do winy i wyrażenia skruchy, 3. przeciwdziałania skutkom kryzysu / łagodzenia go (minimalizowania bieżących szkód), 4. poprawy standardów działania w przyszłości (wyciągani wniosków z zaistniałej sytuacji), 5. powetowania strat (realizacji rekompensat dla poszkodowanych) (por. Panasiuk 2018, s. 46). W podręczniku poświęconym samorządowemu public relations Jarosław Flis zaleca także, aby w trakcie kryzysu w walce o wiarygodność komunikować w sposób, który nie wywołuje wrażenia, że komunikujący ma coś do ukrycia lub bagatelizuje kryzys. W opinii tego autora warto również stale podkreślać, że sytuacja kryzysowa jest wyjątkowa w działaniach komunikującego i że zrobiono wszystko, aby do kryzysu nie doszło, zareagowano możliwie najszybciej

oraz podjęto skuteczne przeciwdziałania (np. zmierzające do ograniczenia liczby poszkodowanych), a wreszcie: że przyczyny zostaną wyjaśnione, a winni ukarani (Flis 2007, s. 159–164).

Należy również pamiętać, że zarządzanie sytuacją kryzysową zaczyna się na długo przed jej wystąpieniem (por. Rydzak 2006, s. 278; Kaczmarek-Śliwińska 2015, s. 99–111; Tworzydło 2017, s. 169–176). Osoby odpowiedzialne za komunikację organizacji z otoczeniem powinny dołożyć wszelkich starań, aby przewidzieć, w jakich obszarach prowadzonej działalności może się zdarzyć kryzys, a następnie przygotować scenariusze ich przebiegu oraz procedury działań stosowne dla każdego typu kryzysu (i przećwiczyć je!). W kontekście zabezpieczenia sprawnego przebiegu komunikacji z mediami warto też przygotować m.in. matryce oświadczeń prasowych. Stworzona w ten sposób dokumentacja składa się na tzw. księgę zarządzania kryzysowego, zwaną także manuałem (Kaczmarek-Śliwińska 2015, s. 99–111). Monika Kaczmarek-Śliwińska podpowiada, że „w sytuacji kryzysowej dotyczącej skażenia środowiska dobrze wskazać w oświadczeniu wartości wpisane w misję organizacji – poszanowanie środowiska naturalnego i działania, które organizacja wykonuje, aby realizować tę wartość [...]” (Kaczmarek-Śliwińska 2015, s. 109).

W kontekście prowadzonych w niniejszym artykule rozważań warto również podkreślić, że potrzeba uwzględniania w prowadzonych działaniach komunikacyjnych kwestii związanych z szeroko rozumianą ochroną środowiska i ekologią jest postulowana w literaturze przedmiotu już od co najmniej kilku dekad, nie jest zatem w żadnym razie postulatem nowym. Autorzy formułujący takie zalecenia przestrzegali PR-owców przed ignorowaniem tej tematyki już wiele lat temu, wskazując skalę społecznego zainteresowania zagadnieniami związanymi ze środowiskiem naturalnym (por. Cowing 1997, s. 166). W związku z tym należy uwzględnić kwestię ekologii w analizie SWOT i stale monitorować zainteresowanie tą sferą wszystkich audytoriów, także zagranicznych.

Metodologia i wyniki badań przekazu prasy niemieckiej na temat skażenia wód Odry

W badaniach zastosowano ilościową i jakościową analizę zawartości. Badanie ilościowe objęło serwis informacyjny wybranych tytułów prasy opiniotwórczej Niemiec oraz dwóch tytułów ukazujących się w landach przygranicznych (zob. tabela 1). Analiza ilościowa miała na celu identyfikację poziomu zainteresowania niemieckich mediów tematem zatrucia wód Odry i objęła dostępne archiwa cyfrowe wybranych mediów³. Wartości prezentowane w tabeli 1 przedstawiają liczbę zweryfikowanych wyników wyszukiwania, uzyskanych za pomocą wskazanych w tabeli haseł. Należy jednak podkreślić, że z uwagi na bardzo zróżnicowaną strukturę archiwów poszczególnych

3 Z badania wykluczono opiniotwórczy dziennik *Süddeutsche Zeitung* z uwagi na brak otwartego dostępu do archiwum – korzystanie z wyszukiwarki jest możliwe wyłącznie po opłaceniu stosownego abonamentu.

mediów wyniki tej części analizy mają jedynie wartość orientacyjną. W wypadku części poddanych analizie mediów archiwa obejmują bowiem łącznie przekaz wielu różnych formatów i typów mediów danej grupy wydawniczej, nie zawsze oferując możliwość wyselekcjonowania konkretnego tytułu.

Tabela 1. Zainteresowanie katastrofą ekologiczną na Odrze
w serwisie wybranych mediów niemieckich

Medium	Hasło wyszukiwawcze	Sierpień 2022	Wrzesień 2022 r. – 15 października 2022 r.
<i>Die Zeit/Zeitonline+</i>	Umweltkatastrophe an der Oder	36	9
<i>Der Spiegel/ Spiegel online+</i>	Umweltkatastrophe an der Oder Fischsterben in der Oder	51	4
<i>Stern/Stern.de</i>	brak archiwum online	bd	bd
Focus	Umweltkatastrophe an der Oder	8	2
<i>F.A.S./FAZ online</i>	Fischsterben in der Oder	61	15
<i>Die Welt/WamS online</i>	Fischsterben in der Oder	24	20
<i>Bild Zeitung/ BamS online</i>	Fischsterben in der Oder	25	4
<i>NS/Die Woche</i>	Fischsterben in der Oder	12	–
Sächsische Zeitung	Fischsterben in der Oder	13	1

Źródło: opracowanie własne.

Analizie jakościowej poddano publikacje dotyczące badanej tematyki, które ukazały się w drukowanych wydaniach magazynów informacyjnych *Der Spiegel*, *Stern*, *Focus* oraz tygodników *Die Zeit*, *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung*, *Welt am Sonntag*, *Bild am Sonntag*, jak również w wydaniach weekendowych (dla zachowania symetrii analizy) wybranych dzienników *Neues Deutschland/Die Woche* oraz *Sächsische Zeitung* reprezentujących media przygranicznych krajów związkowych Niemiec (zob. tabela 2). W sumie badanie objęło 36 wydań, z których wyselekcjonowano 12 jednostek wypowiedzi prasowej. Dobór próby był celowy i został przeprowadzony na podstawie kwerendy wszystkich wrześnieowych wydań papierowych analizowanych tytułów.

Zgodnie z przyjętym w badaniu założeniem obecność publikacji w przekazie drukowanym, który z założenia jest ograniczony objętościowo, miała stanowić wskazówkę na temat tego, które publikacje dotyczące badanej kwestii dana redakcja uznawała za szczególnie ważne. Obecność informacji w papierowym wydaniu stanowiła zatem jeden z elementów analizy ekspozycji tematu. Ograniczenie próby badawczej do wybranych tygodników pozwoliło na zachowanie reprezentatywnego dla niemieckiego krajobrazu mediów charakteru analizowanego przekazu przy jednoczesnym ograniczeniu nakładów na przeprowadzone badania.

Tabela 2. Rozkład publikacji na temat katastrofy ekologicznej w drukowanych wydaniach wybranych czasopism niemieckim w sierpniu 2022 r.

Medium	Numer i data wydania	Liczba publikacji	Numer i data wydania	Liczba publikacji	Numer i data wydania	Liczba publikacji	Numer i data wydania	Liczba publikacji	Suma
<i>Die Zeit</i>	32 (4.08)	–	33 (11.08)	–	34 (18.08)	2	35 (25.08)	1	3
<i>Der Spiegel</i>	32 (6.08)	–	33 (13.08)	–	34 (20.08)	2	35 (27.08)	–	2
<i>Stern</i>	32 (4.08)	–	33 (11.08)	–	34 (18.08)	–	35 (25.08)	–	–
<i>Focus</i>	32 (6.08)	–	33 (13.08)	–	34 (20.08)	–	35 (27.08)	–	–
<i>F.A.S.</i>	31 (7.08)	–	32 (14.08)	–	33 (21.08)	1	34 (28.08)	1	2
<i>WamS</i>	32 (7.08)	–	33 (14.08)	–	34 (21.08)	2	35 (28.08)	–	2
<i>BamS</i>	32 (7.08)	–	33 (14.08)	1	34 (21.08)	–	35 (28.08)	–	1
<i>NS / Die Woche</i>	182 (6–7.08)	–	188 (13–14.08)	–	194 (20–21.08)	1	200 (27–28.08)	–	1
<i>Sächsische Zeitung</i>	(6–7.08)	–	(13–14.08)	1	(20–21.08)	–	(27–28.08)	–	1

Źródło: opracowanie własne.

Przyjęty w badaniu klucz kategoryzacyjny przewidywał, że w każdym z tytułów zostaną zbadane: ekspozycja tematu, gatunek dziennikarski, poziom prezentacji, kontekst tematyczny, występujący aktorzy oraz nacechowanie przekazu. W wypadku poziomu prezentacji i kontekstu tematycznego dopuszczalne było kodowanie wielokrotne. W odniesieniu do ekspozycji kodowano miejsce (w tym dział) i objętość publikacji, a także obecność ilustracji. Analiza gatunku dziennikarskiego uwzględniała kodowanie przy użyciu bardzo uproszczonego podziału gatunków obejmującego publikacje informacyjne, odautorskie – czyli zawierające opinie autora – oraz relacje bezpośrednie, a jej celem było ustalenie, czy prezentowany przekaz ma walory wyłącznie informacyjne, a jeśli nie, to jaka część przekazu zawiera wyraźnie sformułowaną opinię autora lub cytowanych aktorów. Analiza poziomu prezentacji przewidywała możliwość kodowania perspektywy makro – w tym państwa jako podmiotu/władz centralnych; perspektywy mezo – tj. regionu/władz lokalnych/NGO i innych; perspektywy mikro – poziomu jednostki i doświadczeń indywidualnych.

Analiza wątków tematycznych towarzyszących przekazom na temat katastrofy na Odrze miała na celu zbadanie stopnia zróżnicowania ram prezentacji, a jej wyniki miały pokazać, czy temat podlegał dodatkowej aktualizacji ze strony redakcji. Analiza aktorów występujących bądź przywoływanych (pośrednio lub bezpośrednio) służyła ustaleniu obecności polskich władz centralnych w przekazie. Nacechowanie było kodowane wyłącznie w wypadku występowania wyraźnie sformułowanych ocen w odniesieniu do działań lub postawy polskiego rządu bądź innych polskich aktorów. Schemat klucza kategoryzacyjnego został przedstawiony w tabeli 3.

Tabela 3. Schemat klucza kategoryzacyjnego wykorzystanego w badaniu

Badany element przekazu	Kategorie klucza	
Ekspozycja (wskaźnik ważności tematu)	obecność w przekazie drukowanym	
	miejsce publikacji	strona/dział
	objętość publikacji	1, ½, ¼, 1/8 strony (i wielokrotności)
	obecność ilustracji	fotografia/infografika/inne
Gatunek dziennikarski (wskaźnik charakteru relacji)	publikacje informacyjne	informacja/artkuł
	publikacje odautorskie	felieton/komentarz
	relacje bezpośrednie	reportaż/wywiad
Poziom prezentacji	perspektywa prezentacji	makro/mezo/mikro
Obecne wątki tematyczne (wskaźnik zróżnicowania i aktualizacji tematu)	kontekst prezentacji	w tym ochrona środowiska (katastrofa ekologiczna), polityka, gospodarka, relacje sąsiedzkie i in.
Aktorzy obecni w przekazie	występujący bezpośrednio	w szczególności: rząd polski/polskie władze
	wzmiankowani w treści	
	wskazywani jako winni/ofiary	
Nacechowanie	(dotyczące badanego aktora)	neutralne/pozytywne/negatywne/ambiwalentne

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki analizy pokazały, że temat zatrucia wód Odry był mocno eksponowany w badanych mediach: dwukrotnie pojawił się na stronie tytułowej badanych tytułów (*Die Zeit*, *WamS*), ponad połowa publikacji miała więcej niż trzy czwarte strony objętości, a trzy z nich nie mniej niż dwie strony (*Der Spiegel*, *Die Zeit*). Wyselekcjonowane do badań przekazy publikowano z mniej więcej tą samą częstotliwością w różnych działach (m.in. polityka, gospodarka, Niemcy, nauka/ekologia). Ilustracje towarzyszyły 10 publikacjom (w sumie 17 fotografii i 3 infografiki), w pięciu przypadkach ilustracjami były wielkoformatowe fotografie (*Die Zeit*, *Der Spiegel*, *F.A.S.*, *WamS*, *Die Woche*).

W odniesieniu do analizy gatunku wypowiedzi uzyskane rezultaty ujawniły wysoki udział przekazów zawierających wyraźną ocenę (tylko dwie publikacje miały charakter wyłącznie informacyjny). W sposobie prezentacji najczęściej pojawiała się perspektywa makro (8 jednostek wypowiedzi medialnej) oraz mezo (6 j.w.m.). W trzech publikacjach prezentowano wydarzenia na Odrze z perspektywy konkretnych osób. Wyniki analizy wątków tematycznych ujawniły, że w przekazie badanych mediów dotyczącym skażenia Odry dominował kontekst zagrożenia ekologicznego i jakości komunikacji kryzysowej (každorazowo 10 j.w.m.), polskiej polityki wewnętrznej (9 j.w.m.) oraz współpracy przygranicznej (7 j.w.m.).

Pośród badanych publikacji w sumie 10 j.w.m. zawierało bezpośrednie odniesienie do rządu polskiego (7 j.w.m.) lub Polski jako państwa (5 j.w.m.). Jeden raz odniesiono się do polskich mediów i jeden raz do polskiego społeczeństwa. Jeśli zaś chodzi

o polskich polityków, wspomiano o premierze Mateuszu Morawieckim (3 j.w.m.), minister klimatu i środowiska Annie Moskwie (2 j.w.m.) oraz (każdorazowo jeden raz) o Krystynie Pawłowicz i Jarosławie Kaczyńskim. Co ciekawe, w przekazie prasy lokalnej nie odnotowano bezpośredniego wzmiankowania/nawiązywania do polskiego rządu czy polskich polityków, lecz jedynie do Polski jako kraju.

Z punktu widzenia tematu niniejszej publikacji najciekawsze są natomiast rezultaty, które uzyskano w kategorii nacechowanie. Im zostanie poświęcone najwięcej miejsca. O ile bowiem niewielka liczba publikacji o charakterze wyłącznie informacyjnym, którą ustalono w trakcie analizy, była zgodna z oczekiwaniami z uwagi na typ badanych mediów (dominację tytułów opiniotwórczych), o tyle wyniki analizy nacechowania przekazu stanowią pewne zaskoczenie, ponieważ aż osiem z 12 objętych badaniem przekazów zawierało wyraźne i silnie lub bardzo silnie negatywnie nacechowane oceny działań polskiego rządu lub przedstawicieli polskich władz. Tak wysoki udział publikacji negatywnie nacechowanych powinien zwrócić uwagę, nawet jeśli uwzględni się skalę zagrożenia i szkód, jakie wiązały się z wydarzeniem, które badane media relacjonowały i w świetle którego formułowano oceny działań polskich polityków.

Sposób uprawiania dziennikarstwa w Niemczech wyróżnia się skłonnością do formułowania raczej wyważonych i powściągliwych ocen⁴ (por. Szymańska 2010, s. 181–191). Wyniki analizy zawartości przekazu hamburskiego *Spiegla* – zazwyczaj mocno krytycznego – koncentrującej się na sposobie prezentowania polskiej sceny politycznej wskazywały zwykle znacznie niższy udział publikacji nacechowanych negatywnie (ok. 1/3 publikacji odnoszących się do polskiej sceny politycznej), i to w okresie, kiedy polskie elity polityczne dopiero uczyły się rządzenia lub nabierały doświadczenia w działaniu na arenie międzynarodowej⁵ (por. Szymańska 2011, s. 416; Szymańska 2005, s. 111–113). Tymczasem negatywne oceny działań polskiego rządu w przekazach dotyczących skażenia wód Odry w sierpniu 2022 r. były formułowane nie tylko częściej, lecz także otwarcie.

W przekazie *Die Zeit* katastrofa ekologiczna na Odrze była ukazywana jako trudna próba dla napiętych relacji Polski i Niemiec, ponieważ polskie władze kolejny raz (w przekazie przywoływano konflikt związany z Kopalnią Węgla Brunatnego Turów oraz polskimi inwestycjami na wyspie Uznam) działają nieporadnie, nie wypracowały lub nie stosują odpowiednich procedur (laboratoria działają z opóźnieniem, dlatego ich wyniki są nieaktualne i nie znajdują zastosowania, osoby odpowiedzialne przebywają zaś na urloпах itp.), lekceważą zagrożenie oraz współpracę przygraniczną. Na łamach tygodnika można było przeczytać: „Pomór ryb rozpoczął się w Polsce kilka tygodni temu. Przez długi czas niczego nie zgłaszano.

4 Wyjątkiem w tym zakresie jest rodzaj dziennikarstwa publikowanego na łamach tabloidu *Bild*.

5 Analiza obejmowała okres pierwszych 15 lat po przełomie 1989 r.

Wszystkie łańcuchy alarmowe zawiodły. Stosunki polsko-niemieckie stoją zatem przed trudną próbą⁶ (Niejezchleba 2022, s. 20).

W materiale wskazuje się również na istnienie rozbieżnych opinii na temat wielu okoliczności zaistniałej sytuacji: „Wydaje się niemal, że nad Odrą leżą nie tylko dwa [różne] państwa – czasem nawet zweryfikowana naukowo rzeczywistość wydaje się różna”⁷ (Niejezchleba 2022, s. 20). W innej publikacji tego tygodnika, która podejmowała temat Odry w szerszym kontekście złego stanu rzek w Europie, autorzy podkreślają, że przypadek Odry ukazał, jakie konsekwencje niesie ze sobą kombinacja zmian klimatycznych i rabunkowej gospodarki. W tekście wyrażono jedynie nadzieję, że z zaistniałej sytuacji zostaną wyciągnięte wnioski:

Pod warunkiem że pomór ryb zwiększy świadomość problemu i zapobiegnie dalszej degradacji Odry, podobnie jak wielu innych rzek, jako przestrzeni wyłączanie interesów gospodarczych. Pod warunkiem że to lato doniesień o klęskach żywiolowych stanie się punktem zwrotnym, a relacja między rzeką a człowiekiem zostanie zdefiniowana na nowo⁸ (Agarwala i in. 2022, s. 32).

Podobne do stanowiska *Die Zeit* jest przesłanie płynące z przekazu hamburskiego magazynu *Der Spiegel*, którego autorzy również zwracają uwagę, że katastrofa ekologiczna na Odrze jest trudną próbą dla napiętych relacji sąsiedzkich Polski i Niemiec: „Katastrofa wystawia stosunki polsko-niemieckie na ciężką próbę. Nie jest tak, że współpraca obu krajów w czasie kryzysu przebiegała źle. Ona przez długi czas wcale nie istniała”⁹ (Jeznach i in. 2022, s. 22). Zdaniem *Spiegla* polskie władze w ogóle nie prowadzą komunikacji kryzysowej, a ich zarządzanie kryzysem jest katastrofą samą w sobie (pytanie o to, dlaczego urzędnicy tak powoli reagowali, znajduje się już w leadzie tekstu): „Zarządzanie kryzysowe polskiego rządu to katastrofa w katastrofie: minęły dwa tygodnie, nim władze w końcu wprowadziły zakaz kąpieli i wędkowania – i to w najgorętszym okresie wakacyjnym, kiedy turyści wzdłuż Odry wynajmują kajaki, kąpią się dzieci i urządzają rodzinne pikniki”¹⁰ (Jeznach i in. 2022, s. 23). Autorzy tekstu zwracają także uwagę na to,

6 „Das Fischsterben begann schon vor Wochen in Polen. Gemeldet wurde lange nichts, alle Alarmketten haben versagt. Die deutsch polnischen Beziehungen stehen deshalb vor einer Belastungsprobe”. Wszystkie tłumaczenia pochodzą od autorki artykułu.

7 „Fast wirkt es, als befänden sich an der Oder-Ufern nicht nur zwei Staaten – zuweilen scheint selbst die wissenschaftlich überprüfbare Realität eine andere”.

8 „Vorausgesetzt, das Fischsterben schärft das Problembewußtsein und verhindert, dass die Oder wie so viele andere Flüsse zur Abflussrinne von Wirtschaftsinteressen degradiert wird. Vorausgesetzt also, dass dieser Sommer der Katastrophenmeldung zu einem Wendepunkt wird – und das Verhältnis zwischen Fluss und Mensch grundsätzlich neu gedacht wird”.

9 Das Unglück stellt die deutsch-polnischen Beziehungen auf eine harte Probe. Es ist nicht so, dass die Zusammenarbeit beider Länder in der Krise schlecht funktioniert hätte. Sie hatte lange Zeit gar nicht funktioniert”.

10 „Das Krisenmanagement der polnischen Regierung ist eine Katastrophe in der Katastrophe: es vergehen zwei Wochen, bis die Behörden endlich Bade – und Angelverbote erlassen – und

że rząd i przedstawiciele PiS zamiast trzymać się procedur alarmowych, szcują na opozycję i Niemcy:

Krystyna Pawłowicz, twarogłowa przedstawicielka rządzących narodowych konserwatystów, spekuluje, że to Niemcy mogli wypuścić truciznę. W jej rozumieniu Berlin miał chcieć osłabić nieulubiany rząd w Warszawie, aby pomóc opozycyjnemu politykowi Donaldowi Tuszkowi w dojściu do władzy [...]. W rzeczywistości dokładnie wiadomo, kto ma być informowany w przypadku zanieczyszczenia rzeki i pomoru ryb. [...] Mimo to od Polaków pod koniec lipca nie przychodzi nic. Żaden telefon, żaden faks, żaden e-mail¹¹ (Jeznach i in. 2022, s. 23).

Słowa krytyki pod adresem Polski formułuje na łamach *Spiegla* również Steffi Lemke, niemiecka ministra ochrony środowiska z partii Zielonych, która w wywiadzie udzielonym redakcji (Beyer, Reiber 2022, s. 24–27) podkreśla, że strona polska ignorowała międzynarodowe procedury systemu wczesnego ostrzegania. Takie zachowanie powoduje w jej opinii, że polskie władze ponoszą odpowiedzialność za szkody, których można było uniknąć: „Ponieważ strona niemiecka została poinformowana zbyt późno, stracono cenny czas. Tego czasu teraz brakuje: żeby ograniczyć szkody, ale także żeby ustalić przyczyny [...]. Strona polska nie uruchomiła planu alarmowego w odpowiednim momencie”¹² (Jeznach i in., s. 24).

Na łamach *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung (F.A.S.)* temat skażenia wód Odry podejmowano w sierpniu 2022 r. dwukrotnie i za każdym razem krytycznie. W numerze 33 zamieszczono reportaż z Frankfurtu nad Odrą, opisujący wydarzenia ze wskazaniem na niejasną przyczynę katastrofy. Autorka publikacji podkreślała przy tym, że właśnie brak wiedzy na temat powodów skażenia wód stał się źródłem wielu spekulacji na ten temat, wśród których wymienia się także intencjonalne działanie strony polskiej:

Czy nagle pojawienie się większej ilości wody było próbą rozcieńczenia przez polską firmę wcześniej wypuszczonej do Odry trucizny, tak aby utrudnić pracę laboratoriom poszukującym substancji powodującej skażenie? [...] Czy istnieje czyjkolwiek interes w tym, by spuszczać truciznę do wody i świadomie niszczyć

---

das in der besten Ferienzeit, wenn entlang der Oder Touristen Kajaks mieten, Kinder baden und Familien picknicken”.

11 „So spekuliert Krystyna Pawłowicz, eine Hardlinerin unter den regierenden Nationalkonservativen, die Deutschen können es gewesen sein, die Gift eingeleitet hätten. Tenor: Berlin wolle die unliebsame Regierung in Warschau schwächen, um die willfähigen Oppositionspolitikern Donald Tusk an die Macht zu verhelfen [...]. Eigentlich ist genau geregelt, wer zu informieren ist, wenn der Fluss verschmutzt wird und es zu einem Fischsterben kommt. [...] Doch von den Polen kommt Ende Juli: nichts. Kein Anruf, kein Fax, keine Mail”.

12 „Weil die deutsche Seite zu spät informiert wurde, ging wertvolle Zeit verloren. Diese Zeit fehlt jetzt: bei der Schadenbegrenzung, aber auch bei der Suche nach der Ursache [...]. Die polnische Seite hat den Alarmplan nicht rechtzeitig aktiviert”.

ekosystem, ponieważ można w ten sposób przyspieszyć polską rozbudowę koryta Odry?¹³ (Maurus 2022, s. 10).

Autorka nie rozstrzyga tych spekulacji, ale zwraca uwagę, iż: „Od dawna wiadomo, że Polska już pod koniec lipca miała informacje o pomorze ryb w pobliżu Wrocławia i dopiero znacznie później przekazała te informacje Niemcom”¹⁴ (Maurus 2022, s. 10). Kim Maurus zaznacza także, że polski premier twierdził, iż dopiero 10 sierpnia otrzymał informację o skażeniu Odry, podczas gdy polskie media informowały, że Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu niezwłocznie informował Warszawę po uzyskaniu pierwszych sygnałów.

Tydzień później na łamach *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung* zamieszczono wywiad z polskim publicystą Adamem Krzemińskim, w którym kolejny raz podkreślano, że katastrofa ekologiczna na Odrze jest trudną próbą dla napiętych relacji sąsiedzkich Polski i Niemiec, zwłaszcza że strona polska jest szczególnie zapiekła, manipuluje faktami, a rządzące PiS gra przy tym na starych uprzedzeniach historycznych, w czym przoduje Jarosław Kaczyński:

Początek tego zatrucia Odry leży daleko poza granicami Niemiec. I już tam kryzys był tuszowany i odwlekany. Mimo to rządzący umywają ręce. A wierne rządowi media absurdalnie wskazują na „dyżurnych podejrzanych” – opozycję i Niemcy. Stare uprzedzenia są właśnie lekkomyślnie i celowo reaktywowane [...]. To przede wszystkim szkoła myślenia Jarosława Kaczyńskiego, będącego jednym z najgłośniejszych krytyków Niemiec i największym hamulcem integracji Polski z UE¹⁵ (Georgi 2022, s. 5).

Podobny jest ton przekazu springerowskiego tygodnika *Welt am Sonntag*. W korespondencji z Warszawy dziennikarz *WamS* również zauważa, że polskie władze nie poczuwają się do odpowiedzialności za katastrofę na Odrze, próbują natomiast zrzucić winę i odpowiedzialność na opozycję oraz Niemcy: „Konserwatywny rząd Polski obawia się, że odpowiedzialność za śmierć ryb w rzece granicznej spadnie

13 „War das plötzlich aufgetauchte Wasser der Versuch eines polnischen Unternehmens, zuvor hineingegebenes Gift in der Oder zu verdünnen, um Labore auf der Suche nach dem Schadstoff die Arbeit zu erschweren? [...] Gibt es Interessen, Gift in das Wasser einzuleiten, und das Ökosystem ganz bewusst zu schaden, weil man so den polenseitigen Ausbau der Oder leichter vorantreiben könnte?”

14 „Schon länger ist bekannt, dass Polen bereits Ende Juli Hinweise auf ein Fischsterben nahe Breslau hatte und diese Informationen erst spät an Deutschland weitergeleitet hat”.

15 „Der Ursprung dieser Odervergiftung liegt weit vor der deutschen Grenze. Und schon dort wurde die Krise vertuscht und verschleppt. Trotzdem waschen die Regierenden die Hände in Unschuld. Und die regierungstreuen Medien zeigen absurderweise auf die «üblichen Verdächtigen» – auf die Opposition und auf Deutschland. Die alten Klischees werden gerade leichtfertig und böswillig reaktiviert [...] Das ist vor allem die Denkschule von Jarosław Kaczyński, einem der lautesten Kritiker Deutschlands und einer der größten Bremser bei der Integration Polens in die EU”.

na niego. Przenosi więc uwagę na opozycję – i na Niemcy¹⁶ (Fritz 2022, s. 6). W opinii autora sytuacja ta ma więc nie tylko wymiar ekologiczny, odnoszący się do ogromnego skażenia rzeki, lecz także stanowi kolejną odśłonę stylu rządzenia PiS. Działania tej partii, jak pisze Philipp Fritz, wyróżniają się manipulacjami, mataczeniem i kłamstwami – np. rzekomo premier dowiedział się o zatruciu rzeki dopiero dwa tygodnie po pierwszych meldunkach o masowym pomorze ryb; jeden z ministrów chce się za to kąpać w Odrze, by pokazać, że woda w rzece jest bezpieczna; wiceminister spraw zagranicznych zarzuca opozycji szerzenie fake newsów; w czasie konferencji prasowej pytania dziennikarzy do przedstawiciela niemieckich władz są tłumaczone tak, by można manipulować ich odpowiedzią. Zdaniem autora te kroki to przygrywka do kampanii wyborczej w 2023 r.

Negatywną ocenę działań polskiego rządu zawiera także skądinąd bardzo merytoryczny tekst o możliwych przyczynach skażenia wód Odry, który został opublikowany w weekendowym dodatku *Sächsische Zeitung*, ukazującym się w graniczącej z Polską Saksonii. Jeden z wypowiadających się w tym przekazie aktorów wskazuje bowiem, że strona polska nie uprzedziła Niemców o skażeniu, z powodu czego landy przygraniczne zostały zaskoczone przez skażoną falę: „Najbardziej irytujące jest to, że dane, które najwyraźniej pochodziły z Polski, nie były zgłaszane przez odpowiednie systemy ostrzegawcze, więc mogliśmy zareagować dopiero wtedy, gdy bezpośrednio obserwowaliśmy śmierć ryb¹⁷ (Jacobs 2022, s. M6).

Sposób prezentacji działań polskich władz centralnych w przekazie badanych mediów niemieckich jednoznacznie pokazuje więc, że przyjęta przez polski rząd strategia komunikacyjna nie została dobrze przyjęta przez zagranicznych partnerów i jako taka nie mogła być korzystna dla wiarygodności polskiej strony podczas tego fatalnego wydarzenia.

Podsumowanie

Badany temat regularnie pojawiał się (i wciąż się pojawia) w dyskursie niemieckich mediów. Poddane analizie wydania drukowane tygodników opiniotwórczych i wydań weekendowych gazet zawierały co prawda stosunkowo niewielką liczbę publikacji, te były jednak mocno eksponowane w przekazie i zawierały nacechowane negatywnie opinie na temat sposobu zarządzania kryzysem przez stronę polską, a w szczególności rząd RP i czołowych polityków partii rządzącej. Polskim władzom zarzucano brak komunikacji względnie złą komunikację kryzysową, a także, co szczególnie niekorzystnie wpływa na ich wiarygodność, manipulowanie faktami i opieszałość w podejmowaniu działań informacyjnych. Ponadto wskazywano na mataczenie

16 „Polens konservative Regierung fürchtet, dass das Fischsterben im Grenzfluss auf sie zurückfällt. So lenkt sie die Aufmerksamkeit auf die Opposition – und auf Deutschland”.

17 „Der ganz ärgerliche Teil dieser Sache ist, dass die Einträge, die offensichtlich aus Richtung Polen kamen, nicht gemeldet wurden über die entsprechenden Warnsysteme, sodass wir erst reagieren konnten als ein Fischsterben direkt zu beobachten war”.

podczas wyjaśniania przyczyn katastrofy ekologicznej czy wręcz kłamstwo i manipulacje, a nawet instrumentalizację historycznych resentymentów.

Autorzy badanych publikacji dostrzegali w strategii komunikacyjnej władz polskich taktykę wikłania sprawy w wewnętrzne rozgrywki polityczne przez próby odwracania uwagi i przerzucanie winy na opozycję, ewentualnie na Niemcy lub partnerów przygranicznych. W tej sytuacji nie powinno dziwić, że zapowiadany przez polską minister klimatu i środowiska Annę Moskwę oraz niemiecką minister środowiska Steffi Lemke pod koniec sierpnia 2022 r. plan publikacji wspólnego raportu polskich i niemieckich komisji zajmujących się badaniem przyczyn katastrofy się nie powiódł (pomimo kilku spotkań ich członków). Ostatecznie przygotowano aż trzy raporty: polski, niemiecki i polsko-niemiecki (Szymanowski 2022a). To oznacza, że również na kolejnych etapach zarządzania sytuacją kryzysową (por. Kaczmarek-Śliwińska 2015, s. 100–101) komunikacja nie przebiegała w sposób, który pozwoliłby zminimalizować straty wizerunkowe i był korzystny dla wiarygodności polskich władz centralnych.

Sprawa skażenia Odry i sposobu jej załatwienia przez polski rząd zdaje się mieć niepokojące następstwa. Należą do nich nie tylko bardzo napięte relacje przygraniczne (np. Brandenburgia z sukcesem wstąpiła na drogę sądową w sprawie polskich planów regulacji Odry, zob. Gwóźdź-Palokat 2022), lecz także komplikacje w wymiarze europejskim (Widzyk 2022b). Niedawne publikacje medialne donoszą, że międzynarodowe, niemieckie i polskie organizacje ekologiczne wraz z polskimi i niemieckimi parlamentarzystami wniosły do Komisji Europejskiej skargę przeciwko Polsce z żądaniem natychmiastowego wstrzymania dotacji unijnych, z których współfinansowano prace na Odrze. Skarżący spotkali się także z przedstawicielami Banku Światowego (większość środków na realizację projektu przebudowy Odry pochodzi właśnie z kredytu udzielonego Polsce przez BŚ), aby przekonywać o konieczności zamrożenia finansowania prac (Stefanek 2022a).

W związku z sierpniową katastrofą ekologiczną i ze względu na wciąż niedostateczną komunikację strony polskiej na temat bieżącej sytuacji na Odrze – wedle doniesień medialnych rząd polski nadal nie wyjaśnił stronie niemieckiej przyczyn zwiększonego zasolenia wód, nie podjął żadnych czynności zmierzających do wypłaty rekompensat poszkodowanym, nie jest też skłonny do ujawniania stronie niemieckiej, kto i jak często wykonuje w Polsce zrzuty do Odry itp. – także UE rozważa przyjęcie nowych rozwiązań prawnych, które będą nakazywały informowanie o skażeniach nie tylko organy władzy własnego kraju, lecz także instytucje krajów ościennych (Stefanek 2022b). Ze względu na tak dalekosiężne konsekwencje sierpniowego kryzysu należałoby przypuszczać, że strona polska zreflektuje się i rozważy zmianę stylu komunikacji. Tymczasem w lutym 2023 r. niemieckie media donosiły, że pomimo zakazu wydanego przez polski Naczelny Sąd Administracyjny (w odpowiedzi na skargę Brandenburgii i ekologów) prace na Odrze są nadal prowadzone, i to pomimo wysokiego stanu zasolenia wód (Stefanek 2023).

Dotychczasowa polityka komunikacyjna wobec Niemiec realizowana przez kolejne gabinety PiS nie dawała nadziei na zastosowanie wobec polskich władz taryfy ulgowej w sytuacji jakiegokolwiek kryzysu (postulat dobrych relacji jako

swoistej polisy ubezpieczeniowej na wypadek kryzysu jest podstawową przesłanką kształtowania pozycji międzynarodowej państwa). W świetle badanych publikacji przyjęty i realizowany przez władze RP sposób zarządzania kryzysem związanym z katastrofą ekologiczną na Odrze nie był skuteczny, a nadto utrwalił wizerunek obecnego polskiego rządu jako niewiarygodnego partnera. Zmiana tego wizerunku będzie w przyszłości wymagała wiele wysiłku.

W tej sytuacji nie można oprzeć się wrażeniu, że z nieznanych powodów przedstawiciele polskich władz nie potrafią lub nie czują potrzeby korzystania z dorobku i ustaleń PR w swojej komunikacji zewnętrznej. Tymczasem pierwsze podręczniki do public relations ukazały się na polskim rynku w połowie lat 90. XX w. W jednym z nich, w rozdziale poświęconym komunikacji w sytuacjach kryzysowych, Tomasz Goban-Klas wyrażał opinię, że „do działania w sytuacji kryzysowej nie pasuje tradycyjny polski rzecznik prasowy [...]” (Goban-Klas 1997, s. 31). Dalej, kreśląc możliwe scenariusze przebiegu sytuacji kryzysowych z udziałem firm zagranicznych współpracujących z polskimi partnerami, autor ten przypuszczał, że „przy sprawności działania polskich firm i ich całkowitej beztrójności co do sytuacji kryzysowych trzeba założyć, że nikt nie będzie wiedział, nie będzie przygotowany i że od krajowej firmy nie uzyskamy żadnej pomocy” (Goban-Klas 1997, s. 32). W tamtym okresie PR w naszej części Europy dopiero jednak raczkował i można było mieć nadzieję, że kiedyś to podejście się zmieni. Podmioty komercyjne, organizacje pozarządowe i wiele innych instytucji komunikujących z zagranicą radzą sobie dziś z tym wyzwaniem wcale nieźle, czas więc, by zadanie z międzynarodowego PR odrobił również polski rząd – dla dobra wszystkich obywateli.

Bibliografia

- Agarwala A. in. (2022). Gegen den Strom. *Die Zeit*, 25.08.2022, s. 31–32.
- Beyer S., Reiber S. (2022). Wir müssen die Natur besser schützen, um uns zu schützen (Spiegel Gespräch). *Der Spiegel*, 20.08.2022, s. 24–27.
- Bilaterale Vertrag zum Oder-Ausbau (2015). *THB Tägliche Hafenerbericht*, 28.04.2015 [https://www.thb.info/rubriken/detail/news/bilateraler-vertrag-zum-oder-ausbau.html; 31.01.2023].
- Black S. (1998). *Public Relations*, tłum. I. Chlewińska. Warszawa.
- Cowing M. (1997). *Public Relations a ekologia*. W: Gregory A. (red.). *Public Relations w praktyce* (s. 165–178). Kraków.
- Flis J. (2007). *Samorządowe Public Relations*. Kraków.
- Fritz P. (2022). Schrilte Töne an der Oder. *Welt am Sonntag*, 21.08.2022, s. 6.
- Georgi O. (2022). Alte Klischees werden böswillig reaktiviert. *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung*, 28.08.2022, s. 5.
- Goban-Klas T. (1997). *Public Relations, czyli promocja reputacji. Praktyka działania*, wyd. 2 rozszerzone. Warszawa.

- Gwóźdź-Palokat M. (2022). Brandenburgia pozywa Polskę. Chodzi o odrzucenie sprzeciwu Niemiec w sprawie rozbudowy Odry. *Deutsche Welle*, 15.11.2022 [<https://www.dw.com/pl/brandenburgia-pozywa-polsk%C4%99-chodzi-o-odrzucenie-sprzeciwu-niemiec-w-sprawie-rozbudowy-odry/a-63766571>; 31.01.2023].
- Henslowe P. (2005). Public relations od podstaw, tłum. M. Lipiec-Szafarczyk. Gliwice.
- Jacobs S. (2022). Quecksilber in der Oder. *Sächsische Zeitung (MAGAZIN)*, 13–14.08.2022, s. M6.
- Jeznach K. i in. (2022). Der Fluss der toten Fische. *Der Spiegel*, 20.08.2022, s. 22–24.
- Kaczmarek-Śliwińska M. (2015). Public relations w zarządzaniu sytuacjami kryzysowymi organizacji. Sztuka komunikowania się. Warszawa.
- Krumemacker T. (2022). Polen hält an der Oder-Ausbau fest – Lemke blitzt bei ihrer Kollegin ab. *RIFF RiffReporter*, 29.08.2022 [<https://www.riffreporter.de/de/umwelt/fischsterben-oder-lemke-polen-ausbau>; 31.01.2023].
- Margraf M. (2022). Niemieccy naukowcy alarmują. Nowe dane nt. Odry. *Deutsche Welle*, 21.12.2022 [<https://www.dw.com/pl/nemieccy-naukowcy-alarmuj%C4%85-nowe-dane-nt-odry/a-64180192>; 31.01.2023].
- Matykiewicz-Włodarska A. (2016). Niemcy. W: A. Matykiewicz-Włodarska, K. Ślufińska (red.). Systemy medialne państw Unii Europejskiej. Kraje pierwszej piętnastki (s. 227–256). Toruń.
- Maurus K. (2022). Das Rätsel der toten Fische. *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung*, 21.08.2022, s. 10.
- Niezechleba M. (2022). Stinkt zum Himmel. *Die Zeit*, 18.08.2022, s. 20.
- Panasiuk A. (2018). Kryzisy wizerunkowe polskich marek w dobie mediów społecznościowych. *Akademia Zarządzania*, nr 2(2), s. 43–56.
- Podraza U. (2008). Kryzysowe public relations. Warszawa.
- Rydzak W. (2006). Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych. W: J. Ołędzki, D. Tworzydło (red.). Public Relations. Znaczenie społeczne i kierunki rozwoju (s. 276–293). Warszawa.
- Stefanek M. (2022a). Pogranicze. Jest skarga do Komisji Europejskiej na rozbudowę Odry. *Deutsche Welle*, 1.12.2022 [<https://www.dw.com/pl/pogranicze-jest-skarga-do-komisji-europejskiej-na-rozbudow%C4%99-odry/a-6379015>; 31.01.2023].
- Stefanek M. (2022b). MOZ: po katastrofie na Odrze UE szykuje nowe przepisy. *Deutsche Welle*, 17.11.2022 [<https://www.dw.com/pl/niemiecki-dziennik-po-katastrofie-na-odrze-ue-szykuje-nowe-przepisy/a-63951227>; 31.01.2023].
- Stefanek M. (2023). MOZ. Mimo zakazu prace na Odrze trwają. *Deutsche Welle*, 16.02.2023 [<https://www.dw.com/pl/moz-mimo-zakazu-prace-na-odrze-trwaj%C4%85/a-64725654>; 19.02.2023].
- Szymanowski G. (2022a). Polska i Niemcy osobno o martwych rybach w Odrze. *Deutsche Welle*, 28.09.2022 [<https://www.dw.com/pl/polska-i-niemcy-z-osobnymi-raportami-na-temat-katastrofy-w-odrze/a-63272459>; 31.01.2023].
- Szymanowski G. (2022b). Spór o Odrę. Sąd nakazuje wstrzymać prace na rzece. *Deutsche Welle*, 20.12.2022 [<https://www.dw.com/pl/sp%C3%B3r-o-odr%C4%99-s%C4%85d-nakaza%C5%82-wstrzyma%C4%87-prace-politycy- chc%C4%85-rozmawia%C4%87/a-64168851>; 31.01.2023].
- Szymańska A. (2005). Spiegłowski wizerunek polskiej polityki. *Państwo i Społeczeństwo*, nr 2, s. 105–113.
- Szymańska A. (2010). Medialne fiasko zjednoczenia? Media opiniotwórcze w sytuacji przełomu politycznego na przykładzie niemieckiego zjednoczenia. Kraków.

- Szymańska A. (2011). Information, Meinung, Macht, Manipulation. Die Rolle der Medien in den deutsch-polnischen Beziehungen. W: D. Bingen i in. (Hrsg.). Erwachsene Nachbarschaft. Die deutsch-polnischen Beziehungen 1991 bis 2011 (s. 409–424). Wiesbaden.
- Tworzydło D. (2017). Public Relations praktycznie. Rzeszów.
- Widzyk A. (2022a). Niemiecka prasa: polityczny wymiar katastrofy na Odrze. *Deutsche Welle*, 18.08.2022 [<https://www.dw.com/pl/niemiecka-prasa-polityczny-wymiar-katastrofy-na-odrze/a-62849261>; 31.01.2023].
- Widzyk A. (2022b). Brandenburgia krytykuje Polskę. Chodzi o zasolenie Odry. *Deutsche Welle*, 16.11.2022 [<https://www.dw.com/pl/brandenburgia-krytykuje-polsk%C4%99-za-brak-dzia%C5%82a%C5%84-ws-zasolenia-odry/a-63779314>; 31.01.2023].

